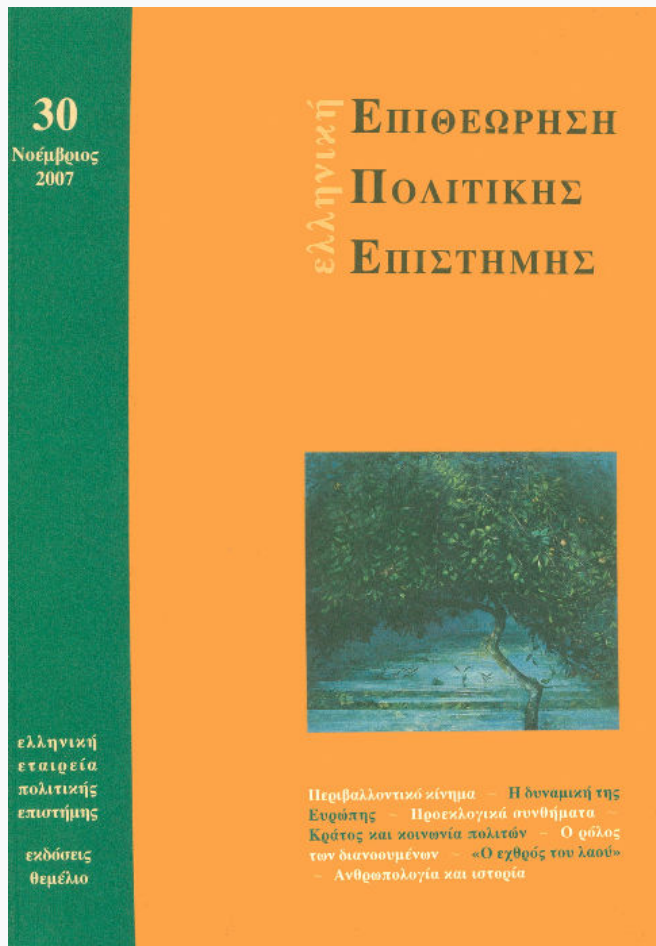

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 30 (2007)

Οι ανθρωπολόγοι, οι ιστορικοί και οι «άλλοι» : με
αφορμή το Διεθνές Συμπόσιο Αναθεωρήσεις του
πολιτικού

Γεώργιος Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/hpsa.14434](https://doi.org/10.12681/hpsa.14434)

Copyright © 2017, Γεώργιος Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Γ. (2017). Οι ανθρωπολόγοι, οι ιστορικοί και οι «άλλοι» : με αφορμή το Διεθνές Συμπόσιο Αναθεωρήσεις του πολιτικού. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 30, 141–144.
<https://doi.org/10.12681/hpsa.14434>

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΟΙ, ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ «ΑΛΛΟΙ»:
ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ

Γιώργος Αγγελόπουλος*

Το διεθνές συμπόσιο «Αναθεωρήσεις του πολιτικού» (Μυτιλήνη, 8-11 Νοεμβρίου 2007), που πραγματοποιήθηκε με αφορμή τη συμπλήρωση των 20 χρόνων λειτουργίας του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, υπήρξε μια εξαιρετική ευκαιρία αναστοχασμού της πορείας της ανθρωπολογίας και της ιστορίας στην Ελλάδα με δεδομένο ότι η ακαδημαϊκή αποκατάσταση της κοινωνικής ανθρωπολογίας στην Ελλάδα συντελείται σχετικά καθυστερημένα στα πρώτα χρόνια της Μεταπολίτευσης και δεν ακολουθεί τους ρυθμούς ανάπτυξης άλλων κλάδων των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών επιστημών. Παράλληλα, η επικέντρωση του συμποσίου στο πολιτικό φαινόμενο, αντικείμενο με ιδιαίτερο συμβολικό βάρος στον βαθμό που αποτελεί ιδρυτικό ερευνητικό ενδιαφέρον της ελληνικής εθνογραφίας και τόπο συγκρότησης του ιστορικά κυρίαρχου ιστοριογραφικού παραδείγματος στην Ελλάδα, επέτρεψε να καταγραφούν τόσο οι μεθοδολογικές και θεωρητικές ανακατατάξεις που έχουν συμβεί στις δύο επιστήμες τα τελευταία χρόνια όσο και οι ευρύτερες συνέπειές τους στην κατανόηση του πολιτικού.

Οι εργασίες του συμποσίου περιέλαβαν 53 ανακοινώσεις και δύο στοργυλά τραπέζια με τη συμμετοχή ανθρωπολόγων, ιστορικών και πολιτικών επιστημόνων που προέρχονταν από πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα της Ελλάδας και του εξωτερικού. Ανάμεσα στους συμμετέχοντες υπήρχαν αρκετοί από τους πρωτοπόρους της ανθρωπολογικής έρευνας στην Ελλάδα, οι μαθητές τους και οι επίγονοί τους. Η κοινή τους παρουσία έδωσε αφορμή για αναδειχθούν οι συνέχειες και ασυνέχειες της ανθρωπολογικής και ιστο-

* Ο Γιώργος Αγγελόπουλος είναι επίκουρος καθηγητής Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

ρικής έρευνας στην και για την Ελλάδα τις τελευταίες τρεις δεκαετίες.

Οι εργασίες του συμποσίου ξεκίνησαν με στρογγυλό τραπέζι που είχε θέμα «Οι πολιτικές της ανθρωπολογικής και ιστοριογραφικής γνώσης». Ο Κ. Τσουκαλάς έδωσε τον τόνο του συμποσίου υποστηρίζοντας ότι η ανθρωπολογία στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης διατήρησε τον κριτικό και ριζοσπαστικό λόγο της σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι η πολιτική επιστήμη, η κοινωνιολογία και τα οικονομικά. Οι Ε. Αβδελά, ο Μ. Herzfeld, η Ρ. Μπενβενίστε, η Ε. Παπαγαρουφάλη και η Ν. Σκουτέρη σχολίασαν όψεις των πολιτικών ανάπτυξης της ανθρωπολογίας και της ιστορίας κυρίως στην πανεπιστημιακή περιφέρεια και σε σχέση με το διεθνές περιβάλλον.

Οι εργασίες του συμποσίου είχαν οργανωθεί σε επτά θεματικές ενότητες. Οι δύο πρώτες θεματικές εστίασαν στο κράτος και στις πολιτικές σχέσεις (Χ. Λυριντζής, Γ. Γιαννιτσιώτης, Δ. Σταματόπουλος, Ε. Καλπουρτζή) στην μετατόπιση από το ζήτημα της πατρωνίας σε αυτό της κοινωνίας των πολιτών (Ρ. Just, Δ. Σωτηρόπουλος, Κ. Ροζάκου, Α. Μπακαλάκη) και στη συλλογική και ατομική βία (Ε. Αβδελά, Π. Βόγλης, Ρ. βαν Μπουσχότεν, L. Danforth, T. Gallant, Ρ. Αστρινάκη, Α. Τσαντηρόπουλος, Π. Παπαλιά). Οι ανακοινώσεις αυτές, στη συγκυρία των όσων διαδραματιζόνταν εκείνες τις ημέρες στην ορεινή Κρήτη, έδωσαν αφορμή για μια γόνιμη συζήτηση σχετικά με τον ρόλο των ανθρωπολόγων ως «διαμεσολαβητών».

Οι τρεις επόμενες ενότητες αφορούσαν όψεις του εθνικισμού και των πολιτικών παραγωγής της διαφοράς. Ορισμένες από τις εργασίες που παρουσιάστηκαν αναφέρονταν στην εθνική συγκρότηση στο μακρο-επίπεδο (Χ. Εξερτζόγλου, Γ. Αγγελόπουλος, Δ. Θεοδοσόπουλος, Μ. Herzfeld, Λ. Βεντούρα), ενώ άλλες διαπραγματεύονταν συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης (Β. Γιακουμάκη, Α. Καρακασίδου, Γ. Μάνος, Φ. Τοιμπρίδου, T. Kelly, R. Bryant, Ο. Δημητρίου, Ε. Παπαταξιάρχης, L.K. Hart, Μ. Ρόμπου-Λεβίδη, S. Green, Ε. Παπαγαρουφάλη, Κ. Γιαννακόπουλος, Α. Χατζούλη) συσχετίζοντας τη μικροθεώρηση του τοπικού με τη διερεύνηση του κρατικού και διακρατικού. Τέλος, κάποιες από τις μελέτες που παρουσιάστηκαν σε αυτές τις ενότητες αφορούσαν τις συνέπειες των προσφυγικών και μεταναστευτικών μετακινήσεων στα υποκείμενα, στο κράτος και στις διεθνείς σχέσεις (J. Cowan, Ε. Βουτυρά, Π. Τοπάλη).

Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες ήταν οι εργασίες που συγκρότησαν την ενότητα με τίτλο «πολιτικές του πολιτισμού και η έννοια της “πολιτιστικής κληρονομιάς”». Ο C. Stewart, η Κ. Γκουγκουλή και η Ε. Γιαλλούρη κινήθηκαν στο παράδειγμα των μελετών του υλικού πολιτισμού. Η Ε. Δέλτσου, ο D. Sutton,

η Β. Μουτάφη, η Α. Θεοδοσίου και ο Π. Πανόπουλος εστίασαν σε εκδοχές του συμποσιασμού, των τοπικών «πολιτιστικών δραστηριοτήτων» και τη σχέση τους με τοπικές, εθνικές και υπερεθνικές πολιτικές. Η τελευταία ενότητα του συμποσίου εξέταξε την ιδιότητα του πολίτη από τη σκοπιά του φύλου και του σώματος. Οι ανακοινώσεις της Ε. Φουρναράκη, της Α. Αθανασίου, της Β. Καντοά και της Π. Χαντζαρούλα αναζητούσαν την κριτική ανασηματοδότηση της ιδιότητας του πολίτη που επιχειρούν αποκλεισμένα υποκείμενα ενώ η Α. Χαλκιά, η Ε. Georges και η Α. Μπρούσκου χρησιμοποιώντας γλαφυρά εθνογραφικά παραδείγματα αναφέρθηκαν σε ζητήματα βιοπολιτικής και αναπαραστάσεων της συγγένειας σε ρητορικό και θεσμικό επίπεδο.

Στο καταληκτικό στρογγυλό τραπέζι η J. Cowan, ο T. Gallant, ο N. Μουζέλης και ο Ε. Παπαταξιάρχης συζήτησαν για τη συμβολή της ελληνικής ανθρωπολογικής και ιστοριογραφικής εμπειρίας στις αναθεωρήσεις του πολιτικού και ειδικότερα επιχείρησαν να διακρίνουν τη συμβολή των εργασιών του συνεδρίου στην κατανόηση του πολιτικού στη σύγχρονη Ελλάδα από την επιρροή των διεθνών θεωρητικών αναζητήσεων και κοινωνικών ανακατατάξεων. Ο N. Μουζέλης τόνισε την ανάγκη ύπαρξης μη ουσιοκρατικών ολιστικών θεωριών του πολιτικού και κοινωνικού γίνεσθαι ενώ ο T. Gallant συνέδεσε τις εργασίες του συμποσίου με τρέχουσες αναθεωρήσεις της έννοιας του πολιτικού στις ΗΠΑ, αναθεωρήσεις που προέκυψαν από τον πιο στενό διάλογο της ανθρωπολογίας με την ιστορία. Τέλος οι J. Cowan και Ε. Παπαταξιάρχης κατέγραψαν ορισμένες από τις διαπιστώσεις του συνεδρίου και τις συνέδεσαν με τις μελλοντικές προοπτικές της έρευνας.

Πολλές από τις ανακοινώσεις χρησιμοποίησαν εργαλεία τόσο της ανθρωπολογίας όσο και της ιστορίας και ορισμένοι ομιλητές επιχείρησαν επιστημολογικές υπερβάσεις κινούμενοι ανάμεσα στη συγχρονία και τη διαχρονία και ανάμεσα στο τοπικό, κρατικό και διακρατικό επίπεδο. Οι περισσότερες ανακοινώσεις εστίαζαν στις γεωγραφικές περιοχές της Θράκης, της Μακεδονίας, της Ηπείρου και των νησιών του Αιγαίου αλλά δεν έλειψαν και οι μελέτες που εξέταζαν φαινόμενα του αστικού χώρου (Αθήνα, Πειραιάς, Θεσσαλονίκη). Το συγκριτικό πλαίσιο που επέλεξε η πλειοψηφία των ομιλητών αναφέρονταν στις όμορες κοινωνίες (Μεσόγειος, Βαλκάνια, Ευρώπη) αλλά υπήρξαν και τολμηρές προσπάθειες σύγκρισης με τα τεκταινόμενα στην Ταϊλάνδη και την Καραϊβική. Η πλειοψηφία των ανακοινώσεων βασιζόταν στο υπόβαθρο των ανθρωπολογικών και ιστορικών μελετών για τις ταυτότητες φύλου στη δεκαετία του 1980 αλλά και στις μελέτες μειονοτικών και εθνοτικών ταυτοτήτων της δεκαετίας του 1990. Σε κάθε περίπτωση έφεραν μια αύ-

ρα ανανέωσης στη μελέτη του πολιτικού διευρύνοντας τη θεματολογία και δείχνοντας πώς η κριτική απόσταση από τα κυρίαρχα κανονιστικά σχήματα είναι παραγωγική ιδιαίτερα όταν συνοδεύεται από τον συνδυασμό της μακρομε τη μικροθεώρηση ή της ερμηνευτικής, αναστοχαστικής με πιο συμβατικές προσεγγίσεις της πολιτικής συμπεριφοράς.

Η οργάνωση του συμποσίου ήταν υποδειγματική. Το επίπεδο των ανακοινώσεων ήταν πολύ υψηλό, η μεταξύ τους όσμωση προέκυπτε αβίαστα και η συμμετοχή του κοινού ήταν καταλυτική. Ενός κοινού το οποίο αποτελούνταν από πολλές/ούς νέες/ους ερευνήτριες/ες που συνέβαλαν καίρια στην επιτυχία των συζητήσεων.

Πού όμως οφείλεται αυτή η ποιοτική και ποσοτική αναβάθμιση των ανθρωπολογικών και των συναφών ιστορικών μελετών στην Ελλάδα η οποία καταγράφηκε στο ομολογουμένως εξαιρετικό αυτό συμπόσιο; Ο Κ. Τσοουκαλάς υποστήριξε ότι οφείλεται στον περιθωριακό ρόλο που έχει η ανθρωπολογία στην ελληνική κοινωνία και στην ανώτατη εκπαίδευση. Η Ε. Αβδελά προσθέτοντας μια περισσότερο ανθρωπολογική ερμηνεία, επισήμανε τη σημασία «της παρέας», της ύπαρξης δηλαδή ομάδων ακαδημαϊκών με κοινούς προσανατολισμούς σε ορισμένα πανεπιστημιακά Τμήματα της περιφέρειας. Σε κάθε περίπτωση η πορεία αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή στη βάση μιας σειράς παραγόντων. Ας αναλογιστούμε την ύπαρξη τριών επιτυχημένων Τμημάτων (Παν. Αιγαίου, Παντείου, Θεσσαλίας) που χορηγούν πτυχία ανθρωπολογίας στα δύο εκ των οποίων η Ανθρωπολογία συνυπάρχει με την ιστορία. Ας αναγνωρίσουμε τις υπόλοιπες σημαντικές ακαδημαϊκές εοτίες συνάντησης της ανθρωπολογίας με την ιστορία (Ιωάννινα, ΑΠΘ) και ας συνεκτιμήσουμε την ανταλλακτική αξία της ανθρωπολογικής και της ιστορικής γνώσης μέσα από τη συνεχώς αυξανόμενη συναφή εκδοτική παραγωγή. Τέλος, ας μην παραβλέψουμε την εμφάνιση ελλήνων ανθρωπολόγων και ιστορικών που συστηματικά εργάζονται πάνω σε όμορες κοινωνίας των Βαλκανίων, της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής.